

Sunum Sahibi: Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR Ders Sunumlarıdır.

Bilimsel Etik ve Araştırma Etiği

Mustafa SÖZBİLİR

Konfüçyüs'den...

- “İnsanları **yasa** ve **ceza** ile yönetirseniz, onlar bir daha yanlış yapmayacaklar, ancak şeref ve utanma duygularına da sahip olmayacaklardır. Ancak, insanları **erdemle** ve **ahlâk kuralları ile** yönetirseniz, o zaman onlar hem şeref ve utanma duygusuna sahip olacaklar, hem de doğruyu yapmaya çalışacaklardır.”

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

2

Ahlâk ve etik ?

- **Ahlâk**, bir toplumun **en üst genel standartlarını** içerir.
- Ahlâk, bireylerin meslekî ve kurumsal rollerinden bağımsız, **toplumun tümü için** geçerlidir.
- **Etik** ise genel davranış standartları değil, toplumdaki **belirli bir mesleğin, işin, kurumun veya grubun standartlarıdır.**

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

3

Ahlâk ve etik

- Ahlâk, yaşadığımız toplumda her zaman ve mekânda **24 saatimizi kuşatır**. Ancak toplumdaki farklılıklar **farklılık** gösterebilir.
- Etik, mesleğe ve alana özgüdür, ancak o meslek ve alan için **evrensel kurallar** ortaya koyar.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

4

Etik bu anlamda kullanıldığı zaman...

- Meslek Etiği
- Tıp Etiği
- Spor Etiği
- Askerlik Etiği
- Hukuk Etiği
- Medya Etiği

...gibi kavramlar karşımıza çıkar.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

5

En genel düzeyde Bilim Etiğinin ana ilkeleri

- **Temel İlke: Genel Ahlâka uygunluk**
Bilimsel etik genel ahlâki standartlara aykırı olamaz!
- **İkinci İlke: Örnek olma rolü**
Bir akademisyenin, öğrencisine, asistanına, meslektaşına ve hatta bütün topluma örnek olma sorumluluğu vardır.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

6

Bilimde Etik Tavrın Standartları

1- Dürüstlük

- Bilim Adamları bilgiyi ve sonuçları saptırmamalı, yalanlara dayandırmamalı ve yanlış sunmamalıdır. Araştırma sürecinde her açıdan **objektif, tarafsız, ve dürüst** olmalıdır.

Nüans: Dürüst hatalar affedilebilir fakat yalanlar ve bile bile yapılan aldatmalar affedilmez.

Dürüstlüğün ihlali : Tahrifat!...

- **Uydurma:** Hipotezi desteklemek için hayali sonuç uydurma
- **Kırpma:** Hipotezi destekleyen sonucun yazılması, diğer sonuçların gizlenmesi;
- **Bulandırma:** Sonuçları olduğundan daha iyi gösterme

2- Dikkat

- Dikkatsizlik **hatalara** yol açar.
- Bazı hatalar ciddi bir suç sayılmaz ama, hata ortaya çıktığında, **kabul etmek, bir düzeltme yayınlamak, hatayı belirtip geri çekmek** gerekir.
- Danışmanlık sistemi doğru işlediğinde **hatalar en aza indirilebilir**.
- Tekrarlanan hatalar ise **ihmalkârlığı** gösterir.

3- Açıklık

- Bilimsel araştırmalar **açık veya ulaşılabilir olmadıklarında** bilim camiasının dışındaki kişiler bilim camiasının **dürüst olmadığını düşünebilirler**.
- *Halihazırda sürmekte olan araştırmalar ve*
- *Askeri veya ticari amaçlı araştırmalar hariç* bilim ortamı açıklığı gerektirir.

4- Özgürlük

- Özgün **yeni fikirler** üretilmesi için
- Sorunlar üzerinde **yeni çözüm teknikleri** geliştirilmesi
- Sonuçta **bilimin ilerlemesi** için ÖZGÜRLÜK ortamı şarttır.
- Baskıcı, otoriter aşırı planlamacı ortamlarda bilimsel gelişme durur.

5- Onur Payı

- Onur payı olmazsa **motivasyon olmaz.**
- Sorumluluk ve onur payı **bir paranın iki yüzü** gibidir.
- Onur payına sahip olan insanlar **sorumlulukları** da yüklenirler. Sonuçta daha özgün, daha özenli işler ortaya çıkar
- **Tanınma, saygınlık, itibar, para, ödül....**her bilim insanı için gereklidir ama,
- Haketmeyenlere onur payı verilmesi **adalet duygusunu** zedeler.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

13

6- Eğitim

- Bilmediklerini **öğrenmek**, bildiklerini **öğretmek...**
- Bilim eğitimi **usta-çırak** ilişkisi gibidir. Danışman **örnektir** ve çoğu şeyler sezgisel olarak öğrenilir.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

14

7- Toplumsal Sorumluluk

- Yaptığımız bilimi önce **içinde yaşadığımız toplum** olmak üzere **bütün insanlık** için yaptığımız bilincinde olmak..
- Toplumsal **tartışmalara katılmak.**
- (Gerektiğinde) **Uzmanlık görüşü** bildirmek.
- **Bilimi istismar edenlere karşı çıkmak**

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

15

8- Yasallık

- Tehlikeli ve kontrole tabi maddelerin kullanımı
- İnsan ve hayvanların kullanımı
- Araştırma ortamlarının sağlık ve güvenliği
- Telif hakları
- Patentler vb. konularda yasalara uymak mecburi ve ahlâki bir görevdir.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

16

9- Fırsat Eşitliği

- Bilimsel araştırma ortamları, ırk, cinsiyet, memleket, milliyet, yaş, vb. gibi bilimsel yeterlikle doğrudan alakası olmayan hususları dikkate alarak **ayrımcılık yapmamalı, bilimsel yeterliğe sahip olan herkese açık olmalıdır.**
- Fikir çeşitliliği farklı geçmişlerden gelen insanların etkileşmesiyle mümkün olabilir.
- **"Barika-i hakikat** müsademe-i efkardan doğar"
Namık Kemal

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

17

10- Karşılıklı saygı

- Bilimin toplumsal dokusunu koruyabilmek için **karşılıklı saygı** gerekir. Böylece bilimsel hedeflere ulaşılması kolaylaşacaktır.
- Bilim adamları fiziksel ve psikolojik olarak birbirlerine **zarar vermekten** kaçınmalıdır.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

18

11- Verimlilik

- Bilim adamları **kaynakları ve zamanı** akıllıca ve verimli bir şekilde kullanılmalıdır.
- Araştırma bütçeleri **abartılmamalıdır**.

BİLİMSEL YAYINLARDA ETİK - DIŞI KABUL EDİLEN DURUMLAR

1-Sahtecilik (Fabrication)

- Sunulan veya yayınlanan belgeyi gerçeğe aykırı olarak düzenlemek, bir belgeyi değiştirmek veya gerçeğe aykırı belgeyi bilerek kullanmak
- Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, bunları rapor etmek veya yayınlamak

2-Çarpıtma (Falsificasyon)

- Araştırma kayıtları ve verileri tahrif etmek
- Kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek
- Araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak
- İlgili teori ve varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak

3-Yinelenen Yayın (Duplicasyon)

Editörlerin izni alınmadan orijinal bir çalışmanın aynen veya sonuçlarıyla başka bir yayın organında yayınlanmasıdır

Dergilerin, hakemlerin, editörlerin kaynaklarını boşa harcamaktır

Okuyucuya, araştırmacıya ve bilime saygısızlık

Farklı dillerde, farklı okuyucu kitlesine hitap etme gereğesi yeterli değil !

4-Dilimleme (Salamization)

Tek bir yazıda sunulabilecek veri, bulgu ve fikirleri **yapay olarak bölerek birden fazla yayın haline getirmek**tir

- *Yayın sayısını arttırmaya yönelik
- *Önceki yayını kaynak göstermemek
- *Önceki yayından yeterli düzeyde farklılık göstermeyen yayınlar

5-Aşıрма (İntihal=Plagirism)

- Başkalarının fikirlerini, yöntemlerini, verilerini, uygulamalarını, yazılarını ve şekillerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atf yapmadan kısmen veya tamamen yazarın kendisinin gibi sunması
- Yabancı dilden kitap, makale ve benzeri yayınları tercüme ederek kendi eseri gibi basması

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

25

5-Aşıрма (İntihal=Plagirism)

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

26

6-Değiştirerek kendi düşüncesi gibi yazmak (Paraphrasing)

- Yararlanılan kaynaklarının belirtilmemesi Etik-Dışı Davranış olarak kabul edilir
- Kaynak göstermeden bilgileri farklı sözcüklerle açıklamak da uygun bir davranış değildir (*paraphrasing*)
- Alıntılar makul düzeyde, orijinal kaynağa uygun ve emeğe saygılı olmalı

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

27

Yeter ki doğru ol...

- "Bir araştırma yanlış yapılmış olabilir, yanlış sonuç çıkarılmış olabilir, ama bunu doğrulukla sunarsanız en kıymetli araştırmadır."

New England Journal of Medicine Dergisinin Editörü

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

28

Son Söz

- Ahlâk, nasıl mutlu olabileceğimizi değil, mutluluğa nasıl layık olabileceğimizi gösteren bir doktrindir. **E.KANT**
- Beyler örf ve kanuna nasıl riayet ederlerse, halk da aynı şekilde itaat eder.Beyler hangi yoldan giderse, beylerin bu gidişi kulun da yoludur." **YUSUF HAS HACİB**
- Cümleler doğrudur sen doğru isen,
Doğruluk bulunmaz sen eğri isen.

YUNUS EMRE

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

29

Yardımcı Kaynaklar

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

30

Teşekkür

Bu sunu Prof. Dr. Hasan Seçen tarafından hazırlanan "Bilim ve Etik" ve Prof. Dr. Ali Erođlu tarafından hazırlanan "Bilimsel Etik ve Yayın Etiği" adlı sunulardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Sunularından yararlanmama izin veren saygıdeğer hocalarıma teşekkür ederim.

Doç. Dr. Mustafa SÖZBİLİR